

Programa școlară pentru disciplina
LIMBA ȘI LITERATURA ROMÂNĂ
Clasa a IX-a

Trunchi comun (TC)
Curriculum de specialitate (CS)
filiera TEORETICĂ, profil UMANIST, specializările ȘTIINȚE SOCIALE
și FILOLOGIE
filiera VOCAȚIONALĂ, profil PEDAGOGIC, toate specializările

NOTĂ DE PREZENTARE

În formarea intelectuală și culturală a elevilor de liceu, disciplina **Limba și literatura română** ocupă locul esențial prin capacitatea de a dezvolta înțelegerea fenomenelor lingvistice și literare într-un cadru cultural mai larg și în evoluția lor istorică. Totodată, disciplina cultivă conștiința identitară, dezvoltă gândirea critică și conferă atributele necesare raportării reflexive la societate și la lumea din jur.

Programa școlară de **Limba și literatura română** reprezintă oferta curriculară pentru clasa a IX-a, fiind una dintre componentele *curriculumului național*, înțeles ca ansamblu coerent al elementelor ce reglementează activitatea didactică din sistemul preuniversitar de învățământ: *planuri-cadru, programe școlare și standarde naționale de evaluare*. Programă este proiectată în acord cu prevederile *Planurilor-cadru pentru învățământul liceal cu frecvență zi*, aprobate prin OMEC nr. 4350/2025, cu o alocare de **3 ore/săptămână (TC)**, indiferent de profil, de filieră sau de specializare.

Acest produs curricular are la bază o serie de **documente legislative** și de **politică educațională**, existente la nivel național și internațional: ● *Legea Învățământului Preuniversitar nr. 198 din 2023*, cu modificările și completările ulterioare, care prevede drept finalitate educațională principală formarea competențelor, înțelese ca ansamblul multifuncțional și transferabil de cunoștințe, abilități și atitudini; ● *Profilul de formare al absolventului*, aprobat prin OME nr. 6731/2023, deziderat educațional construit pe repere fundamentale de dezvoltare, având la bază cele opt competențe-cheie; ● *Repere pentru proiectarea, actualizarea și evaluarea Curriculumului național. Cadrul de referință al Curriculumului național*, aprobat prin OME nr. 3239/2021, ce definește cadrul de construcție și de restructurare a curriculumului; ● *Recomandarea Consiliului din 22 mai 2018 privind competențele-cheie pentru învățarea pe tot parcursul vieții (Council Recommendation of 22 May 2018 on key competences for lifelong learning)*¹; ● *Cadrul european pentru studiul literaturii în învățământul secundar (LiFT-2)*²; ● *Portofoliul european al limbilor (The European Language Portfolio)*³.

Prezentă programă școlară respectă **structura standard** prevăzută în *Cadrul de referință al Curriculumului național*, având următoarele componente:

- *Notă de prezentare* – prezintă importanța disciplinei și viziunea curriculară;
- *Competențe generale* – se reflectă în achizițiile dobândite în urma parcurgerii unui nivel de studiu sau a unui ciclu de școlaritate;
- *Competențe specifice și exemple de activități de învățare* – sunt derivate din competențele generale, reprezentând etape în procesul de dezvoltare a acestora;
- *Conținuturi* – fundamentează demersul științific;
- *Sugestii metodologice* – asigură coerența punerii în practică a programei.

Limba și literatura română contribuie la *Profilul de formare a absolventului de liceu* prin dezvoltarea, în principal, a următoarelor trei **competențe-cheie**: (1) *competența de citire, scriere și înțelegere a mesajului*, (2) *competența de sensibilizare și de exprimare culturală*, respectiv (3) *competența personală, socială și a învăța să înveți*. Programă pentru clasa a IX-a se situează în raport de continuitate cu cea de gimnaziu, valorificând achizițiile și competențele pe care le proiectează la un nivel superior (prin gradul de conștientizare, de abstractizare și de reflecție). Disciplina creează, astfel, un spațiu comun de reflecție, în care componenta estetică, cea lingvistică și cea identitară sunt interrelaționate.

Principiul ordonator al programei este cel diacronic, reflectat atât în dinamica formelor literare și a contextelor care le generează, cât și în evoluția limbii, ca expresie a identității naționale, în acord cu didactica limbilor materne la nivel european.

¹ [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX:32018H0604\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX:32018H0604(01)).

² <https://www.literaryframework.eu/literaryframework.html>.

³ <https://www.coe.int/en/web/portfolio>.

În manieră complementară, principiul diacronic permite abordări prin care se pot stabili corelații între epoci și fenomene literare, cu deschideri către diferite domenii ale cunoașterii, operând un transfer de sens și de valori între limbă, cultură, societate și lumea contemporană.

Următorul tabel sinoptic oferă o perspectivă de ansamblu asupra concepției programei școlare de Limba și literatura română pentru clasa a IX-a:

Domenii de conținut	
Literatură	Limba română
– evoluția formelor literare românești în contexte culturale transnaționale	– evoluția limbii române, limbă română standard și variație regională, construcția textului, forme și strategii de comunicare scrisă și orală
Principii de organizare	
– diacronic, prin fixarea unor repere în istoria literară – interdisciplinar, prin deschideri către alte domenii culturale și artistice	– diacronic, prin elemente de variație istorică – sincron, prin variație regională – normativ, prin raportarea la norma lingvistică
Obiective	
– cultivarea reflecției și a sensibilității estetice – consolidarea conștiinței identitare – dezvoltarea gândirii critice – raportarea fenomenelor literare și culturale la societate și la lumea din jur	– asigurarea utilizării corecte și conștiente a limbii – dezvoltarea competențelor lingvistice și a capacității de exprimare orală și scrisă – cultivarea unor atitudini adecvate față de normă și abatere, față de variațiile limbii – dezvoltarea capacităților lingvistice în practica rațională și funcțională a limbii
Relația cu Profilul absolventului	
– atribute prioritate: <i>autonom, prospectiv, reflexiv</i> – competențe de citire, scriere și înțelegere a mesajului – competențe personale, sociale și a învăța să înveți – competențe de sensibilizare și exprimare culturală	– atribute prioritare: <i>comunicativ, colaborativ, responsabil</i> – competențe de multilingvism – competențe digitale

COMPETENȚE GENERALE

1. Receptarea formelor literare în dinamica lor, din perspectivă estetică și identitară, pentru sensibilizare și exprimare culturală
2. Integrarea fenomenelor literare românești în contexte socioculturale transnaționale pentru dezvoltarea reflexivității și a gândirii critice
3. Valorificarea resurselor limbii și a variației formelor ei pentru producerea și receptarea de mesaje orale și scrise, conform normelor limbii standard și adecvate situației de comunicare

**COMPETENȚE SPECIFICE și
EXEMPLE de ACTIVITĂȚI de ÎNVĂȚARE**

1. Receptarea formelor literare în dinamica lor, din perspectivă estetică și identitară, pentru sensibilizare și exprimare culturală
1.1. Identificarea constantelor tematice și a dominantelor expresive în reprezentările epocii pentru a evidenția diversitatea și evoluția formelor literare
– selectarea și evidențierea fragmentelor dintr-un text literar care ilustrează trăsături ale identității individuale sau colective (portrete, simboluri, motive culturale etc.) – identificarea dominantelor tematice ale unei epoci, reflectate în producții literare și artistice – prezentarea unei personalități prin raportare la diverse surse istorice, literare, culturale etc. – compararea unei secvențe de text cu o creație vizuală/plastică/muzicală, aparținând aceleiași perioade, pentru a evidenția reprezentarea aspectelor realității în medii artistice diferite – explicarea modurilor de reprezentare a identității individuale în tipuri variate de texte, prin realizarea unor hărți conceptuale care sintetizează teme și trăsături caracteristice ale personajelor (mentalitate, comportament, limbaj, vestimentație etc.) – vizionarea unor filme artistice sau documentare, pentru a identifica formele de reprezentare contemporană a unei epoci istorice – elaborarea, pe baza unor surse recomandate de către profesor, a unui proiect de grup despre reprezentarea unei teme (iubirea, timpul, natura, destinul etc.) în limbaje artistice diferite (literatură, muzică, pictură, sculptură, cinematografie), pentru a demonstra înțelegerea unei realități istorice
1.2. Utilizarea unor modalități variate de analiză a textelor pentru susținerea opiniilor critice
– exerciții de analiză a unui text literar pentru a identifica elementele care construiesc semnificația (titlu, temă, motiv, simbol central, incipit, final, registru stilistic, secvențe, relații de simetrie sau de opoziție etc.) – elaborarea unei fișe de observație pentru identificarea elementelor de construcție a textului care contribuie la crearea atmosferei epocii (detalii, imagini, portrete etc.) – analiza comparativă a unui text literar și a unei adaptări multimedia (ilustrație, scurtmetraj, animație etc.) pentru a înțelege cum se transpune aceeași idee în mod simbolic și expresiv în limbaje artistice diferite
1.3. Valorificarea unor modalități diverse de interpretare (contextuală, tematică, stilistică etc.) pentru evidențierea sensurilor plurale ale textului
– realizarea unui jurnal de lectură care inventariază teme, motive, simboluri recurente etc. (modele comportamentale, valori etice, idei morale etc.), identificate în tipuri variate de texte – redactarea unor texte care să reflecte modul în care mijloacele de expresie contribuie la construcția temei și a sensului (Ce idee despre om transmite acest text? Ce valori se pot recunoaște? etc.) – elaborarea unui jurnal de reflecție, în baza unor reacții personale generate de lectura diferitelor tipuri de texte, urmat de un focus-grup – crearea unei prezentări multimedia, sub forma unui produs digital (poster, material video etc.), pentru a expune propria interpretare a unui tip de text studiat
2. Integrarea fenomenelor literare românești în contexte socioculturale transnaționale pentru dezvoltarea reflexivității și a gândirii critice
2.1. Identificarea unor trăsături ale epocilor culturale românești, prin raportare la contexte socioculturale transnaționale, din perspectiva diferențelor specifice
– exerciții de analiză a unor tipuri variate de texte pentru a identifica atitudinile și valorile specifice unei epoci literare/culturale – crearea unui inventar/breviar de termeni-cheie care exprimă valori, atitudini, trăsături identitare etc. în variatele tipuri de texte analizate – exerciții de comparare a două sau mai multe texte reprezentative pentru o epocă literară sau aparținând unor epoci diferite, pentru a înțelege elementele definitorii (context, mentalitate, imagine

2. Integrarea fenomenelor literare românești în contexte socioculturale transnaționale pentru dezvoltarea reflexivității și a gândirii critice

asupra omului, limbaj etc.)

- exerciții de identificare a unor trăsături specifice unei forme literare din epoca studiată, în context românesc și universal*
- elaborarea unor hărți conceptuale care să integreze principalele trăsături ale unei epoci culturale, pe baza unor texte, imagini și fragmente audio/video*
- realizarea unui colaj tematic/portofoliu (digital sau pe suport fizic) care surprinde principalele idei, valori, credințe ale unei epoci literare/culturale prin includerea unor imagini și citate*
- exerciții de reconstituire a profilului „omului epocii” pe baza unor trăsături identificate în textele studiate*

2.2. Compararea formelor de reprezentare artistică și de expresie literară din epoci culturale diferite pentru a le evidenția dinamica

- realizarea unor tabele comparative între creații literare din epoci diferite, identificând teme comune și diferențe de viziune și de stil*
- realizarea unei cercetări/investigații care să ilustreze variate reprezentări ale alterității în texte din epoci diferite*
- elaborarea unei cronologii susținute cu exemple din diferite texte literare, nonliterare sau de graniță, aparținând epocilor comparate, pentru a evidenția evoluția stilistică, tematică și de viziune, cu menționarea corectă a surselor utilizate*
- exerciții de interpretare a unor fragmente din texte din epoci diferite, pentru a evidenția specificul unor reprezentări sociale/culturale*
- analiza comparativă a unor tipuri de texte (narrative, descriptive, explicative, informative, argumentative etc.), pentru a identifica trăsături definitorii ale epocii*
- analiza comparativă a unor tipuri de texte pentru a identifica trăsături definitorii ale epocii și modul în care acestea se reflectă în limbajul, în mentalitatea sau în construcția personajelor*

3. Valorificarea resurselor limbii și a variației formelor ei pentru producerea și receptarea de mesaje orale și scrise, conform normelor limbii standard și adecvate situației de comunicare

3.1. Identificarea formelor de variație lingvistică istorică și regională, în scopul adecvării comunicării la context și la interlocutor

- identificarea abaterilor de la normă în conversații cotidiene sau în forme de comunicare media*
- consultarea variantelor digitale ale unor dicționare, pentru monitorizarea propriei exprimări, în scopul însușirii normei academice*
- stabilirea etimologiei unor cuvinte, în funcție de tipul de împrumut lexical (vechi sau neologic), prin recurs la dicționare, consultate în variantă clasică sau digitală*
- rescrierea unor enunțuri/texte scurte din limba veche prin utilizarea unor sinonime (neologice) din limba standard*
- exerciții de identificare a schimbărilor de sens sau de formă ale unor cuvinte de-a lungul timpului*
- identificarea unor prejudecăți și a unor stereotipuri față de graiuri și dialecte, în diverse situații de comunicare*
- exerciții de consultare a unor atlase și hărți lingvistice românești*

3.2. Analiza fenomenelor lingvistice în diferite contexte pentru dezvoltarea propriilor practici de comunicare

- analiza structurii enunțurilor, prin identificarea raportului sintactic în diferite forme de comunicare scrisă*
- exerciții de identificare a sensurilor unui cuvânt prin raportare la context*
- analiza modului în care topica influențează sensul unui enunț, prin rescrierea unor enunțuri simple sau complexe (propoziții sau fraze)*
- revizuirea unui text, de dimensiuni variabile, prin analiza utilizării adecvate a raporturilor sintactice: propoziție – frază – enunț*
- identificarea elementelor de coerență în diverse forme de comunicare scrisă*

3. Valorificarea resurselor limbii și a variației formelor ei pentru producerea și receptarea de mesaje orale și scrise, conform normelor limbii standard și adecvate situației de comunicare

3.3. Utilizarea normelor limbii standard pentru a recepta și pentru a produce mesaje și forme de comunicare scrisă și orală adecvate la context

- *rescrierea unui text prin modificarea topicii, urmată de analiza efectelor stilistice și semantice obținute*
- *elaborarea unui răspuns critic sub forma unui e-mail*
- *redactarea unei postări dintr-un jurnal digital, urmărind coeziunea și coerența textului*
- *monitorizarea clarității, a coeziunii, a coerenței, a ortografiei și a punctuației prin completarea unei fișe de autoevaluare*
- *formularea, sub forma unei activități de grup, a unor răspunsuri critice pe o temă dată și compararea acestora pentru identificarea diferitelor perspective interpretative*
- *planificarea și susținerea unei prezentări orale scurte pe o temă dată, pornind de la textele literare studiate*
- *transformarea unui text scris în discurs oral, dezvoltând abilități de adaptare la discursul oral a structurilor sintactice din limba scrisă*
- *completarea unei fișe de (auto)evaluare pe baza unor criterii privind dicția, intonația, claritatea, coerența și coeziunea mesajului*

CONȚINUTURI

Domenii de conținut	Conținuturi
1. LITERATURĂ (conținuturile marcate cu „*” vor fi studiate doar la specializarea FILOLOGIE)	Literatura română: o călătorie în timp; prezentarea noțiunii de literatură și a modului de existență a literaturii române, ca sistem pluristratificat și în evoluție (reprezentare a lumii, aspecte de viață literară, spațiu de creație etc.)
	1. Forme literare incipiente în cultura română – mitul și literatura; legenda/basmul popular – eroi civilizatori și lumi imaginare – Renașterea și Umanismul; primele instituții ale scrisului, circulația textelor, a tipăriturilor și a traducerilor (în sec. al XVI-lea – al XVII-lea); conștiința latinității – portretul literar – *funcții ale portretului literar
	Notă: se vor studia un mit, două cronici sau letopisețe (fragmente de text) și o legendă sau un basm popular (text integral).
	2. Istorii colective și istorii individuale în secolul al XVIII-lea – afirmarea identității naționale: Iluminismul, Școala Ardeleană – memorialistica de călătorie; epopeea parodică – primele forme de expresivitate literară din spațiul românesc: poezia de dragoste – identitate și alteritate: călători străini în Țările Române
	Notă: se vor studia o epopee (fragmente de text), un memorial de călătorie (fragmente de text), un text al unui călător străin în Țările Române (integral), o poezie de dragoste (text integral).
	3. Cultură și societate în prima parte a secolului al XIX-lea – întemeierea instituțiilor culturale (presă, teatru etc.); revista <i>Dacia literară</i> – Romanticismul pașoptist – poezia de inspirație istorică – nuvela romantică – povestirea
	Notă: se vor studia un articol-program, o nuvelă romantică, o poezie de inspirație istorică (texte integrale), o povestire (fragment de text la 1 oră <i>Curriculum de specialitate</i> și text integral la 2 ore <i>Curriculum de specialitate</i>).
	4. Reprezentări ale lumii în a doua parte a secolului al XIX-lea – Realismul – romanul – comedia – forme ale memoriei culturale: corespondența – * memorialistică
	Notă: se vor studia un roman realist (text integral), două comedii (texte integrale de autori diferiți), un text de corespondență (fragmente), *un text memorialistic (fragmente).
	5. Junimea și conștiința europeană a literaturii române – instituții culturale: societatea Junimea, revista <i>Convorbiri literare</i> – basmul cult, schița, nuvela realistă, studiul critic

Domenii de conținut	Conținuturi
	Notă: se vor studia un basm cult, o schiță, o nuvelă realistă (texte integrale), un studiu critic (fragmente de text).

2. LIMBA ROMÂNĂ (conținuturile marcate cu „*” sunt valabile doar pentru specializarea FILOLOGIE)	1. Evoluția limbii române – originea latină a limbii române (limba română – limbă romanică) – de la primele forme scrise până la limba română modernă: straturile lexicale; alfabetul chirilic, alfabetul de tranziție, alfabetul latin – arhaisme, neologisme; etimologia unui cuvânt – *ediția de text vechi (tipărituri, manuscrise, circulația cărții)
	2. Limbă standard și variație regională a) limbă standard: – normă și abatere – instrumente normative: normele ortografice și de punctuație (<i>Dicționarul ortografic, ortoepic și morfologic și Îndreptarul ortografic, ortoepic, morfologic și de punctuație</i>) – *tipuri de dicționare (dicționar explicativ, dicționar normativ, dicționar tezaur, dicționar etimologic, dicționare bilingve și multilingve, dicționare specializate) b) variație regională: – dialectele istorice, subdialectele daco-românei, graiuri – regionalisme
	3. Construcția textului a) coeziune: – raportul propoziție – frază – enunț – subiectul și propoziția subiectivă, predicatul și propoziția predicativă; – coordonarea (tipuri de coordonare) și subordonarea (tipuri de subordonare) în frază (<i>actualizare</i>) – topica enunțului în limba română modernă b) coerență: – ancorarea în context (deictice și anaforice) – unități frazeologice (colocații, locuțiuni, expresii) – *relații semantice complexe (<i>hiponimie, hiperonimie</i>) (în baza actualizării noțiunilor de câmp lexico-semantic și relații semantice)
	4. Forme și strategii de comunicare scrisă – monitorizarea redactării: claritate, coeziune, coerență, respectarea proprietății termenilor; autocorectare gramaticală; respectarea normelor de ortografie și de punctuație – răspunsul critic – jurnalul clasic/digital – conspectul
	5. Forme și strategii de comunicare orală – planificarea și organizarea discursului oral – strategii de negociere și de cooperare – monitorizarea condițiilor comunicării orale eficiente (dicția și intonația; coerența și coeziunea) – dialogul formal și dialogul informal – monologul: prezentarea pe o temă dată

Viziunea actualei programe este organizată în jurul unui criteriu diacronic, care urmărește evoluția în timp a fenomenelor literare și lingvistice. Profesorul va iniția predarea disciplinei introducând noțiunile de limbă și de literatură ca sisteme pluristratificate, convergente și în evoluție.

Astfel, literatura este privită ca: *reprezentare a lumii* (prin teme, motive, viziune despre lume); ca *instituție* (aspecte de viață literară: ziare, reviste, teatre etc.); ca *spațiu de creație* (biografii ale scriitorilor); ca *tablou al genurilor* (genuri și specii literare ce alcătuiesc un sistem variabil în timp). În proiectarea, în organizarea și în aplicarea didactică a acestui conținut, profesorul orientează demersurile de învățare pornind de la grupaje tematice precum: 1. „Momentul zero” al descoperirii literaturii ca lume (fragmente de texte memorialistice, de ex., *Cum am învățat românește* de Costache Negruzzi; „La noi acasă”, în *Lumea prin care am trecut* de Ioan Slavici; *Anii de ucenicie* de Mihail Sadoveanu; *Pe firul de păianjen al memoriei* de Cella Serghi; *Viața ca o pradă* de Marin Preda; „Cum m-am trezit pe lume”, în *Pururi tânăr, înfășurat în pixeli* de Mircea Cărtărescu; *Cartea cărților copilăriei. Cum am devenit cititor/cititoare*, volum coordonat de Irina Petraș); 2. „de ce scriu” – problematica scrisului și a responsabilității celui/celei care scrie (de ex., „Predoslovie adecă voroava către cititoriul” din *Letopisețul de la Aron vodă încoace* de Miron Costin; „Domnul Sarsailă autorul” de Ioan Heliade Rădulescu; fragmente din: scrisorile lui M. Blecher către Geo Bogza; fragmente *Jurnal. 1935–1944*, de Mihail Sebastian; *Cititul și scrisul* de Nicolae Manolescu; *Mai-mult-ca-trecutul. Jurnal 31 august 1988-12 decembrie 1989* de Ana Blandiana).

De asemenea, prezentarea limbii ca sistem pluristratificat și în evoluție presupune:

- cunoașterea componentelor de bază ale limbajului;
- înțelegerea regulilor, a conceptelor, a categoriilor gramaticale, a regulilor de asamblare a componentelor limbii, a caracterului sistemic al limbii;
- conștientizarea modului în care cuvintele, enunțurile, discursul se modifică în funcție de subiect, de scop, de situație și de public;
- conștientizarea influenței pe care contextul social o are asupra utilizării limbii.

Actuala programă are în centru competența literară și competența lingvistică. Acestora li se asociază două domenii de conținut.

În viziunea actualei programe, competența literară include:

a. Componenta teoretică – exprimată prin lista de concepte, care furnizează instrumentele necesare pentru construirea unei perspective coerente asupra literaturii și a culturii și pentru analiza și interpretarea substanțială a acestora. Aceste concepte nu vor constitui obiectul evaluării în sine; se recomandă integrarea lor în descrierea unui fenomen cultural sau în interpretarea textelor literare etc.

b. Componenta textuală – referitoare la procesele de receptare a literaturii, evidențiată în competențele specifice de înțelegere, de analiză și de interpretare. Aceasta va fi evaluată pe baza unor răspunsuri critice, a unor analize comparative și a unor jurnale de reflecție, care urmăresc capacitatea elevilor de a interpreta un text literar etc.

c. Componenta contextuală – referitoare la contextele istorice, socioculturale, biografice etc. ale producerii textului, precum și la contextul receptării, incluzând perspectiva elevilor. Aceasta va fi evaluată pe baza unor răspunsuri critice, a analizei comparative, pentru a aprecia modul în care elevii pun textul în relație cu circumstanțele de producere și cu experiența lor.

Competența lingvistică include:

a. Componenta teoretică – exprimată prin lista de concepte, care furnizează cunoștințe explicite despre limbă, în vederea conștientizării formelor și a funcțiilor limbii. Aceasta dezvoltă metalimbajul și capacitatea elevilor de a observa și de a explica fenomene lingvistice. Aceste

concepte nu vor constitui obiectul evaluării în sine; se recomandă integrarea lor în prezentarea și în interpretarea fenomenului lingvistic etc.

b. Componenta discursivă – referitoare la utilizarea limbii prin raportare la normă, la formularea corectă și adecvată a enunțurilor adaptate scopului/contextului comunicării, la folosirea strategiilor de comunicare adecvate. Aceasta se va evalua atât secvențial, independent, cât și integrat în textele produse de elevi etc.

c. Componenta reflexivă – referitoare la capacitatea elevului de a evalua propriile alegeri lingvistice și pe ale altora, de a conștientiza relația dintre limbaj și contexte sociale și ideologice. Aceasta poate constitui obiectul evaluării formative, în special, dar și al unei evaluări bazate pe chestionare de reflecție, pe autoevaluare etc.

În funcție de specificul clasei și de dinamica sa, este recomandat ca profesorul să își stabilească o anumită strategie, astfel încât să vizeze în mod real formarea competențelor, văzute ca „un set de atitudini față de sarcina asociată și care, prin motivație și interese, angrenează ansamblul de abilități și cunoștințe, respectiv seturile de capacități cognitive, emoționale și fizice care pun în acțiune comportamente specifice, contextualizate de sarcină și rol” (*Repere pentru proiectarea, actualizarea și evaluarea curriculumului național*, 2021). Sarcinile de lucru trebuie să provoace elevii să formuleze idei în contextul unui complex informațional, care conține informații concurente și generează categorii abstracte, pentru a realiza interpretări, ipoteze sau evaluări ale unui text complex, care abordează o tematică diversă, având în vedere criterii multiple sau abordări diferite. Condiția necesară pentru rezolvarea sarcinilor de lucru la acest nivel este precizia analizei și atenția minuțioasă la detalii care nu sunt evidente în text (cf. PISA 2018).

Competențele generale *Receptarea formelor literare în dinamica lor, din perspectivă estetică și identitară, pentru sensibilizare și exprimare culturală și Integrarea fenomenelor literare românești în contexte socioculturale transnaționale pentru dezvoltarea reflexivității și a gândirii critice* (care alcătuiesc competența literară) urmăresc formarea unor reprezentări coerente și nuanțate asupra literaturii române, care integrează deopotrivă diversitatea și transformarea continuă a structurilor sale expresive și dinamica viziunilor despre om și despre lume.

Demersurile didactice vor avea în vedere activități prin care elevii să recepteze literatura ca pe un discurs complex despre lume și despre condiția umană și vor fi axate pe receptarea textului și a fenomenului literar, punându-se accent pe lectura integrală a textului literar, pe menținerea echilibrului între analiză și interpretare, pe valorizarea interpretării personale și pe reflecția asupra procesului de interpretare. Lectura va fi centrată asupra proceselor hermeneutice fundamentale: înțelegerea și interpretarea. În acest sens, activitățile de receptare urmăresc: construirea și aprofundarea înțelegerii globale, prin strategii de redare parafrastică sau sintetică, identificarea și descrierea coordonatelor textului în raport cu parametri generici, prin strategii de analiză și construcția interpretării globale.

Raportarea fenomenului literar la context va fi abordată prin următoarele perspective:

- Perspectiva „de ansamblu” – o abordare comprehensivă și integratoare, care include atât texte literare, cât și surse istorice și opere artistice în sens larg. Abordarea urmărește înțelegerea textelor/documentelor în raport cu contextul lor specific, utilizând strategii precum: harta, colajul, grupajul de texte etc.
- Perspectivă „din interior” – realizată prin „imersiune”, cu scopul de a restitui contextul printr-o raportare reflexivă și critică. Strategiile utilizate includ: descrierea subiectivă, jurnalul de reflecție, jurnalul imersiv etc.
- Perspectiva relațională – care leagă contextul producerii textului de contextul receptării acestuia, pentru a evidenția sistemele de valori, instituțiile, formele culturale etc. Strategiile recomandate: răspunsul critic și proiectul.

Exemple de strategii didactice care pot fi utilizate în activitățile centrate asupra competenței literare:

- **Hărți conceptuale privind aspecte specifice epocii**
Elevii elaborează hărți conceptuale pentru a vizualiza trăsături definitorii ale unei epoci culturale, relațiile dintre contextul socioistoric și creația literară, legături între curente și teme recurente. De exemplu: sinteza conceptelor-cheie ale romantismului – libertate, geniu, sentiment național – ilustrate prin poezii de Vasile Alecsandri și picturi de Eugène Delacroix.
- **Proiecte de grup**, care evidențiază raportul dintre contextul literar al epocii și alte arte
Elevii colaborează pentru a compara expresii artistice ale aceleiași viziuni despre lume, identificând corespondențe între literatură, arte vizuale, muzică și arhitectură. De exemplu: „Epoca Luminilor – rațiune și ordine”; „Romantismul european – sensibilitate și ideal”; „Oameni ai timpului lor”.
- **Eseu despre influența viziunii ideologice asupra artelor dintr-o perioadă culturală**
Elevii redactează eseuri prin care interpretează relația dintre ideologia unei epoci și formele artistice specifice, analizând felul în care ideile dominante modelează expresia literară și artistică. De exemplu: „Idealul de rațiune și de progres în literatura iluministă și în artele neoclasice”; „Naționalismul romantic – de la poezie la pictura istorică”.
- **Jurnal imersiv**, care surprinde spiritul unei epoci
Elevii redactează un jurnal fictiv „din interiorul” unei epoci, imaginând trăirile unui tânăr cărturar, poet sau artist, pentru a înțelege mentalitățile și atmosfera culturală. De exemplu: „Jurnalul unui boier luminat din secolul al XVIII-lea” – despre idealul de cunoaștere și modernizare; „Pagini din jurnalul unui poet romantic” – despre aspirația către absolut și conflictul dintre real și ideal.
- **Jurnal de reflecție**, prin care se compară valori din epoci diferite și se analizează actualitatea lor
Elevii formulează reflecții personale asupra modului în care valorile culturale și estetice ale trecutului pot fi recunoscute în prezent, dezvoltând-și gândirea critică și sensibilitatea culturală. De exemplu: comparație între mitul geniului romantic și imaginea creatorului contemporan din mass-media.

La finalul fiecărui an școlar, se recomandă activități de sistematizare și de evaluare sumativă, în cadrul cărora elevii vor elabora **proiecte cu tema „Oameni ai timpului lor”**. Prin acestea, vor fi prezentate personalități definitorii pentru epoca respectivă, evidențiind evenimentele biografice esențiale care au influențat dezvoltarea culturii române/a societății românești. Elevii vor alege un autor dintre cei reprezentativi pentru epocile studiate, de exemplu, Dimitrie Cantemir, Ion Budai-Deleanu, Ion Heliade-Rădulescu, Nicolae Bălcescu, Bogdan Petriceicu Hasdeu, C.A. Rosetti, Vasile Alecsandri, I.L. Caragiale, Ion Creangă etc. Elevii vor fi îndrumați de profesor să apeleze, în documentare, la surse istorice, literare și multimedia pe care le vor analiza și le vor prelua critic (volume, texte de critică și de istorie literară, articole disponibile în mediul online, imagini, clipuri video etc.) și să folosească tehnici de citare conform normelor.

Competența generală *Valorificarea resurselor limbii și a variației formelor ei pentru producerea și receptarea de mesaje orale și scrise, conform normelor limbii standard și adecvate situației de comunicare* vizează înțelegerea evoluției limbii române și a variației lingvistice prin raportare la limba standard, pentru a percepe dinamica istorică a limbii și pentru a se raporta fără prejudecăți la variantele regionale ale limbii, *conștientizarea lingvistică*, raportată la toate nivelurile limbii și *receptarea și producerea de texte*, orale sau scrise, noțiunea de „text” fiind înțeleasă în sens larg, ca formă de comunicare.

Demersurile didactice au în vedere activități prin care istoria limbii române este abordată narativ, pentru a familiariza elevul cu originea latină a limbii române (limba română ca limbă romanică, integrată într-o familie lingvistică), cu evoluția limbii române de la primele forme scrise până la limba română modernă, cu succesivele alfabetice în care s-a scris în limba română.

Domeniul de conținut *limba română* se compune din subdomeniile: *evoluția limbii române, limbă română standard și variație regională, construcția textului, forme și strategii de comunicare*

scrisă și orală. În ceea ce privește *construcția textului*, se va pune accent pe *coerență* și pe *coeziune*, ca elemente intrinsece receptării și producerii de text. Astfel, pornind de la noțiunile însușite în gimnaziu și completate cu cele care țin de nucleul enunțului (subiectul, predicatul, subiectiva, predicativa), demersul didactic va avea în vedere raportul dintre cuvânt și enunț, dintre propoziție, frază și enunț, pentru a pune în evidență construcția textului și modul în care raportul de coordonare și cel de subordonare asigură coeziunea lui. La nivelul liceal, accentul va cădea în mod explicit pe strategiile și formele de comunicare prin care se asigură dezvoltarea personală și, în perspectivă, inserția socială a elevului.

LITERATURĂ

Concepte: alteritatea, basmul cult, basmul popular, biografia, comicul, contextul, corespondența, cronica, cultura populară, cultura scrisă, epopeea parodică, identitatea individuală/colectivă, Iluminismul, instituția culturală, istoria națională, legenda istorică, legenda populară, literatura, memorialul de călătorie, meditația, mitul, nuvela realistă, nuvela romantică, oralitatea, portretul, povestirea, premodern(itatea), Realismul, Renașterea, Romantismul, romanul realist, Școala Ardeleană, Umanismul

Recomandări de autori:

Ion Neculce, Ion Budai-Deleanu, Anton Pann, Dinicu Golescu, I. Codru-Drăgușanu, Mihail Kogălniceanu, Costache Negruzzi, Dimitrie Bolintineanu, Vasile Alecsandri, Grigore Alexandrescu, Ion Ghica, Radu Ionescu, Nicolae Filimon, I. L. Caragiale, Ion Creangă, Ioan Slavici, Niccolò Machiavelli, Baldassare Castiglione, Montesquieu, Denis Diderot, Johann Wolfgang von Goethe, Molière, Alphonse de Lamartine, Victor Hugo, Stendhal, Honoré de Balzac.

LIMBA ROMÂNĂ

Concepte: abateri, alfabet (chirilic, de tranziție, latin), anaforă, arhaism, atlas lingvistic, atributivă, circumstanțiale, coerență, coeziune, colocații, complete, conștientizare lingvistică, cooperare, coordonare, deixis, dialect, grai, regionalism, dialog, dicție, dicționar, discurs, ediție de text vechi, enunț, expresii, frază, hartă lingvistică, hiperonimia, hiponimie, instrument normativ, intonație, istoria limbii, limbă standard, locuțiuni, monolog, negociere, neologism, normă, ortoepie, ortografie, predicat, predicativă, propoziție, punctuație, strat lexical, structura textului, subiect, subiectivă, subordonare, text, topică

GRUP DE LUCRU

NR. CRT.	NUMELE ȘI PRENUMELE	INSTITUȚIA/ UNITATEA DE ÎNVĂȚĂMÂNT	FUNCȚIA ÎN CADRUL G.L.C.
1.	GEORGESCU DANIEL	Ministerul Educației și Cercetării	RESPONSABIL
2.	NISTOR CONSTANTIN CIPRIAN	Centrul Național pentru Curriculum și Evaluare	RESPONSABIL
3.	DUBĂLARU OANA ANCA	Universitatea din București	COORDONATOR ȘTIINȚIFIC
4.	MARTIN MIRCEA	Academia Română	MEMBRU
5.	ZAFIU RODICA	Academia Română	MEMBRU
6.	GEORGESCU IRINA ROXANA	Centrul Național pentru Curriculum și Evaluare	MEMBRU
7.	CIOBANU ROXANA ȘTEFANIA	Centrul Național pentru Curriculum și Evaluare	MEMBRU
8.	NICOLAE ALEXANDRU COSMIN	Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan–Alexandru Rosetti”	MEMBRU
9.	RĂDUȚĂ DOINA MAGDA	Universitatea din București	MEMBRU
10.	ILIE EMANUELA	Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”, Iași	MEMBRU
11.	PAMFIL ALINA	Universitatea „Babeș–Bolyai”, Cluj-Napoca	MEMBRU
12.	TĂMĂIAN GIOCONDA IOANA	Universitatea „Babeș–Bolyai”, Cluj-Napoca	MEMBRU
13.	ANISIE MONICA CRISTINA	Colegiul Național de Informatică „Tudor Vianu”, București	MEMBRU
14.	BENTZ TEODORA	Colegiul Național „I. L. Caragiale”, București	MEMBRU
15.	CHELARIU SILVIA OFELIA	Colegiul Național „Al. I. Cuza”, Focșani	MEMBRU
16.	CIOBOTARU ANAMARIA	Colegiul Național Pedagogic „Constantin Brătescu”, Constanța	MEMBRU
17.	CORCHEȘ HORIA CIPRIAN	Colegiul Național „George Barițiu”, Cluj-Napoca	MEMBRU
18.	COVACI ARIANA OANA	Colegiul Național „C. D. Loga”, Caransebeș	MEMBRU
19.	DOBOȘ MIHAELA	Colegiul Național „C. Negruzzi”, Iași	MEMBRU
20.	DUDAȘ-VASILE ADRIANA	Colegiul Național „Traian Lalescu”, Reșița	MEMBRU
21.	GĂLEA GABRIELA ANAMARIA	Colegiul Național „Titu Maiorescu”, Aiud	MEMBRU
22.	HALASZI MONICA	Colegiul Național „Liviu Rebreanu”, Bistrița	MEMBRU
23.	MARIAN-IONESCU MARIA CRISTINA	Colegiul Național „I.L. Caragiale”, Ploiești	MEMBRU
24.	MAXIM ANDREIA NICOLETA	Colegiul Național „Moise Nicoară”, Arad	MEMBRU
25.	MORAR MIHAI GHEORGHE	Colegiul Național „Mihai Viteazul”, Ploiești	MEMBRU
26.	NEGRILĂ MIHAELA CORNELIA	Școala Gimnazială nr. 6 „Iacob Mureșianu”, Brașov	MEMBRU
27.	NISTOR GEORGIANA ANDREEA	Colegiul Național „Sfântul Sava”, București	MEMBRU
28.	ORBAN LAURA HENRIETA	Colegiul Național de Informatică, Arad	MEMBRU
29.	PETRACHE ANCA DENISA	Colegiul Național „Julia Hasdeu”, București	MEMBRU
30.	POPESCU ILEANA RUXANDRA	Colegiul Național „Vlaicu Vodă”, Curtea de Argeș	MEMBRU
31.	PRICINĂ ANCA	Colegiul Național „Carol I”, Craiova	MEMBRU
32.	RAȚIU BOGDAN PETRU	Liceul UMFST „George Emil Palade”, Târgu Mureș	MEMBRU
33.	VINTILĂ ISABEL GIORGIANA	Școala Gimnazială Nr. 3, Suceava	MEMBRU